

LA CRISI ASIÀTICA

per Josep F. Mària i Serrano

1. FETS, CAUSES I MECANISMES

0. El 2 de juliol de 1997, el govern de Tailandia va abandonar la seva política cambiària de vinculació del baht al dòlar: era el detonant de la crisi asiàtica. Encara no sabem fins a on pot arribar aquesta crisi, que alguns pronostiquen com a pitjor que la crisi de 1929(1).

1. Es tracta d'una crisi financera però que té conseqüències en l'economia real. L'OCDE(2) proposa dues causes desencadenadores de la crisi:

a) El creixement alt i sostingut dels "tigres" va portar a un excessiu optimisme a la regió, al Japó, als USA i a Europa(3); i no es van prendre mesures preventives:

- Es permeteren grans dèficits exteriors per compte corrent (finançats per fluxes de capital a curt termini(4)). I fins si els dèficits eren baixos, la integració dels sistemes bancaris amb els mercats financers internacionals era prou alta com per fer la regió molt vulnerable a problemes internacionals de liquidesa.

- Hi hagué excessives concentracions de capital associades a apalancaments molt alts (proporcions de recursos propis/ recursos aliens de fins a 1/5 a Corea del Sud(5)). Amb la qual cosa, un increment de tipus d'interès enfonsa ràpidament una empresa o un banc.

b) L'opció canviària de la majoria d'economies emergents de la regió (assessorades i impulsades pel FMI) ha estat mantenir el tipus de canvi en un nivell fixe respecte al dòlar, i fer que el Banc Central es comprometés a defensar aquesta paritat(6). Però els dèficits exteriors eren continuats(7), i els Bancs Centrals anaven defensant llurs monedes, fins que aquestes van sobrevalorar-se de forma insostenible, amb les conseqüències de pèrdua de competitivitat, nous increments del dèficit exterior i disminució de les reserves de divises. Finalment, començant pel baht tailandès el 2 de juliol(8), es van anar abandonant aquestes paritats(9).

2. El detonant, la caiguda del baht, va operar en la generació de la crisi de la següent manera:

- Després de la primera davaluació (considerada creïble), els prestataris locals van anar a cobrir-se amb moneda estrangera, empenyent avall el valor de la moneda. La qual cosa va incrementar el deute extern en termes de bahts, provocant insolvències en institucions molt apalancades i problemes de balanç en el sistema bancari en general.

- La davaluació del baht va crear un efecte dòmino. Els inversors internacionals van revisar les seves posicions(10), pressionant sobre Malàisia i Indonèsia, que van repetir alguns episodis tailandesos. A mitjans

de 1998, la crisi s'ha estès a tota la regió, i només Hong Kong (després de sofrir pressions especulatives entre el 20 i el 27 d'octubre de 1997, resistides per la pujada del tipus d'interès) i la Xina han mantingut llur relació amb el dòlar.

3. S'ha parlat molt de les febleses estructurals de les economies emergents asiàtiques, com a causants de la crisi. Però de fet aquests països han crescut molt durant 30 anys, tot i tenir aquestes febleses. El que ha passat és que, ara que la crisi s'ha desfermat, elles estan contribuint a agreujar-la.

Aquestes febleses es poden resumir en:

- manca de transparència en la situació financera dels negocis i en les relacions entre empresaris i autoritats governamentals;
- alts nivells d'endeutament i sobre-apalancaments en el sector dels negocis;
- intermediaris financers amb crèdits de mala qualitat autoritzats per les autoritats a seguir operant(11).

En resum: és el que s'ha anomenat "Crony capitalism" ("capitalisme de col·legues"), i que P.Krugman defineix intuïtivament de la següent manera: "l'èxit de massa homes de negocis asiàtics depenia menys del que coneixien que de qui coneixien" ("what they knew/ whom they knew")(12).

4. La incidència en les economies reals dels països afectats per la crisi financera esta essent forta. Corea ha triplicat l'atur (del 3 al 9%) i no és excepció; han caigut en picat els valors de les monedes de la regió (aggravant els dèficits comercials), els tipus d'interès estan molt alts i no entren capitals (crisi en la inversió); i el creixement es frena o va enrera. De fet, el PIB d'Indonèsia, que a més està en plena crisi política, sembla que caurà el 15,1% l'any 98, i 100 milions d'indonesis (el 48% de la població) viuran per sota del nivell de pobresa a finals d'any. El PIB de Hong Kong ha caigut el 2,8% el primer trimestre d'aquest any: és la seva pitjor recessió des de 1945).

D'altra banda, la immensa decepció dels ciutadans asiàtics respecte a llurs governants i respecte als avantatges de la globalització, pot tenir conseqüències negatives: desordres socials i inestabilitat política(13); o pressions per retornar a situacions d'aïllament econòmic que agreujarien les recessions locals i la recessió global. Potser per evitar els desordres socials i mantenir-se en el poder, el primer ministre de Malàisia ha acusat alternativament la comunitat financera jueva, en George Soros o Occident en general de provocar la crisi per a castigar Orient i impedir la seva hegemonia durant el segle XXI(14). Però declaracions com aquestes (que recorden a les crides contra l'enemic exterior del 1984 orwelià) impulsen la segona conseqüència negativa: l'aïllament d'aquests països...

5. El Japó és el país més avançat de la regió, i hom esperaria que jugués un paper important en la recuperació econòmica dels seus veïns (semblantment al que van jugar els EUA a la crisi mexicana de 1995). És la segona economia més gran del món, té una forma de govern estable, i no té inflació ni deute extern. Però, a més del fet que es mira amb recel aquests veïns com a possibles competidors, resulta que es troba en situació de recessió i pot acabar amplificant la crisi enlloc d'ajudar a sortir-ne(15).

El Japó té dos avantatges principals: el capital humà i la tecnologia. Però la seva població s'envelleix ràpidament; i a més els sectors econòmics no lligats a l'exportació són molt menys eficients que els sectors exportadors. D'altra banda, el sector exterior és clau en aquesta economia, i l'exportació està molt lligada als països en crisi(16).

Aquests factors obliguen les autoritats japoneses a iniciar reformes desreguladores dels sectors ineficients, i a impulsar la demanda interna per a començar a créixer i alhora estimular les importacions provinents dels països en crisi(17). Però el govern japonès sembla que proposa estímuls fiscals temporals; i la mentalitat japonesa és tan previsor, que en temps de crisi, si hi ha més diners disponibles, es dedica a estalviar.

Carlos Alonso Zaldívar es refereix a aquest comportament estalviador japonès, tot comparant-lo amb el nordamericà:

"¿Y Japón? Japón debe lanzar una política fiscal ultraexpansiva, quizá con tipos de interés negativos (como propone Krugman), recortes permanentes de impuestos y fuerte gasto gubernamental, pero aún así no va a remontar en base a la demanda interna. ¿Por qué? Respuesta: porque es Japón. Ya sé que no suena serio; sin embargo lo es. Piensen en otra pregunta: ¿por qué no ahorran los Estados Unidos? Respuesta: porque son los Estados Unidos. Las economías no funcionan con independencia de las pautas culturales de las personas que las integran."[\(18\)](#)

La reforma del sistema bancari japonès és una mesura pendent, i la seva realització concreta preocupa l'OCDE, perquè té sospites de pràctiques de "crony capitalism" també en el cas japonès[\(19\)](#).

6. El contagi del la crisi s'ha donat, en primer lloc, entre països de la regió, i cap al Japó, com acabem de veure. Però un contagi més ample ja ha començat a donar-se Segons Joaquim Muns[\(20\)](#), els mecanismes d'aquest contagi són:

a) Via consum. La caiguda de cotitzacions deprimirà el consum, perquè les famílies que tenen part de la riquesa en borsa disminuiran el nivell d'aquesta riquesa. Als USA el 60% de l'estalvi dels consumidors finals està a la borsa, i la crisi es notarà siguin quines siguin les propensions al consum dels nordamericans[\(21\)](#). A Europa les famílies tenen proporcions inferiors d'estalvi invertits a borsa; però a Espanya hi ha 1,5 milions d'inversors (responsables de 6 milions de persones: la sisena part dels espanyols).

b) Via comerç internacional. Quasi la meitat del comerç exterior USA és amb els països de la regió en crisi (incloent-hi el Japó). Europa té menys comerç amb el sudest asiàtic, però els efectes també li arribaran. Si (com hem vist que és possible) a més els països afectats per la crisi comencen a posar barreres proteccionistes, el descens global del comerç mundial alimentarà la recessió.

c) Via encariment del capital. La caiguda de les borses i les pèrdues dels bancs internacionals a la regió en crisi traslladen l'encariment dels fons als països industrials: poden augmentar els tipus d'interès, i es redueixen la inversió i el creixement.

Hi ha, a més, un fenomen correlatiu a l'encariment del crèdits: el que s'ha anomenat "credit crunch" (trencament o interrupció del crèdit). Es tracta, no de la pujada dels tipus d'interès, sinó de la manca de disponibilitat de crèdit, perquè els capitals marxen de cert país. Aquest fenomen es tradueix en recessió en l'economia real del país que el sofreix[\(22\)](#).

d) Via descens del preu de les matèries primeres. Aquesta via està afectant a Amèrica Llatina, que rep també els impactes de les retirades de capitals asiàtics invertits a la zona. Brasil està a la corda fluixa, discutint plans de reestructuració i recepció d'ajuts del FMI. Si cau Brasil, el més gran mercat de la zona, l'efecte dòmino pot emportar-se tota l'Amèrica Llatina.

e) Via beneficis reals o esperats de les empreses. "En esta cadena de transmisión de los efectos de la crisis juega un papel esencial la disminución real y esperada de los beneficios de las empresas. En la medida en que éstos se muevan a la baja, se aceleran todos los mecanismos transmisores que he señalado y disminuyen las expectativas de crecimiento"[\(23\)](#).

7. Mentre es desencadenava la crisi a l'Àsia, ha saltat la crisi russa. És d'origen polític, però ha tingut conseqüències financeres, perquè el nou govern Primakov ha de renegociar un deute extern de 200.000 milions de dòlars... quan es calcula que entre 1995 i 1998 varen sortir del país entre 75.000 i 300.000 milions de dòlars. En aquest cas el "crony capitalism" de l'entorn de Ieltsin, unit a la liberalització dels moviments de capitals imposada pel FMI ha convertit Rússia en un nou focus de tensió financera internacional[\(24\)](#).

8. Les magnituds de la crisi estan per aparèixer. De moment s'ha dit que pot ser més forta que la de 1929. Basant-se en determinats supòsits(25), l'OCDE estima que el PIB dels EUA creixerà un 0,8% menys del previst l'any 1999; i que el dèficit per compte corrent creixerà en 27.000 milions de dòlars (un 25% més de dèficit aproximadament) aquest mateix 1999 per causa de la crisi. Per al Japó, les previsions són un 2% menys de creixement del PIB de 1999, i 22.000 milions de dòlars d'increment de dèficit per compte corrent (el superàvit quedarà reduït a zero). Per a la unió Europea, les xifres són: 0,6% del PIB menys i 28.000 milions de dèficit per compte corrent (augment del 30% del dèficit aproximadament). Per al total de l'OCDE (exclosa Corea) el creixement es reduirà un 1,1% i els dèficits pujaran a 90.000 milions de dòlars.

Però aquestes xifres poden acabar variant, depenent dels comportaments de la població, dels empresaris, dels inversors, dels economistes, dels governs i dels organismes internacionals.

2. ELS REMEIS A LA CRISI

9. Si anem a buscar els remeis de la crisi, ens topem amb una preocupant precarietat de la Ciència Econòmica i dels seus mètodes. Els mateixos factors incontrolables que impedeixen de saber la magnitud de la crisi, impedeixen també de trobar les receptes per a la seva resolució. Les diverses escoles de pensament despleguen llurs millors arguments per a aconsellar mesures... però ningú no es posa d'acord.

A parer de M. Camdessus(26), la crisi té caràcter tridimensional: a la feblesa macroeconòmica se li afegeixen dos components: la crisi del sistema bancari; i la crisi de les relacions entre l'Estat, els bancs i les empreses, o "crony capitalism". Però cal considerar, a més a més, com queda el sistema financer internacional i quin ha de ser, en particular, el paper del FMI en aquest sistema. Analitzem detalladament els remeis a aquestes quatre dimensions del problema.

10. Krugman presenta les mesures macroeconòmiques proposades pel FMI, en estreta relació amb el Tresor nordamericà, tot batejant-les amb el nom de "Pla A". Aques pla ha consistit en:

1. Prestar diners als països deprimits per ajudar que flotin en la crisi.
2. Com a condició del préstec, demanar-los que reformin llurs economies, tot eliminant els pitjors excessos del seu "crony capitalism".
3. Requerir que mantinguin tipus d'interès alts per a motivar els capitals a quedar-se al país.
4. Esperar que la confiança torni i que el cercle viciós es converteixi en cercle virtuós.(27)

Aquestes mesures eren raonables, i a més havien funcionat en la gestió de la crisi mexicana de 1994-95. Si no han funcionat és, segons Krugman, per tres raons: el FMI va insistir en fer retallar els dèficits fiscals dels països en crisi, la qual cosa va portar a empitjorar la recessió econòmica; les economies asiàtiques estaven sobre-apalancades, de manera que un augment dels tipus d'interès les va enfonsar de seguida; i el Japó no va liderar una recuperació (com els EUA en la crisi mexicana) perquè també està en crisi.

Krugman creu que, en l'estat actual de la crisi, la reforma bancària està fent que crèdits bons es converteixin en dolents(28) i tothom està esperant un canvi d'expectatives que no es dona. Per tant, creu que cal anar al "Pla B": imposar controls de canvi temporals per a trencar la relació entre tipus de canvi i tipus d'interès, i permetre que baixin els tipus d'interès sense que es davaluïn les monedes. Luís de Sebastián s'inclina per la mateixa opció, especialment perquè afirma que la reforma dels sistemes bancaris demana entre 5 i 10 anys, i no es podrà realitzar si els fluxes internacionals de capitals entren i surten lliurement d'aquests països(29).

11. La reforma del sistemes bancaris és lenta, com acabem de veure. Consisteix en augmentar les competències supervisores de les autoritats monetàries de cada país; millorar la transparència en la gestió dels bancs; i sanejar els actius bancaris, tot separant els crèdits bons dels dolents. Al conjunt asiàtic, però, es

pot aplicar el dubte que expressava l'OCDE respecte a la reforma bancària japonesa: la supervisió de les autoritats hauria d'anar dirigida a tancar bancs inviables i recolzar financerament els viables en crisi; però s'ha d'assegurar que no es recolzin bancs inviables ni bancs viables que no necessiten suport.

12. Pel que fa a la reforma del "crony capitalism", l'OCDE ressalta l'excessiu protagonisme dels bancs coreans en la captació de capitals internacionals. La normativa coreana impedia a les empreses del país de captar capital exterior (inversions a llarg termini)(30); i en canvi entraven capitals a curt termini quasi exclusivament per la via bancària. Aquest mecanisme ha causat, en bona part, la crisi coreana. Segons l'OCDE, per tant, cal reformar aquestes normatives i permetre més inversió estrangera en les empreses(31).

13. El sistema financer internacional ha rebut un avís clar: no es pot córrer massa en l'exigència de la lliure circulació de capitals. La crisi financera russa aporta arguments addicionals a l'experiència asiàtica. I els exemples de l'Índia i la Xina(32), que no han adoptat aquesta llibertat i es mantenen parcialment al marge de la crisi, apunten cap a la mateixa direcció:

"...aún hoy hay muchos países que no se han abierto a la libre circulación de capitales, por ejemplo la India, a pesar de que Washington y el FMI presionan para que formen parte del club. Mi consejo es que se mantenga a todos estos países fuera de la plena liberalización financiera. Hay que dejar que sigan creciendo, reduciendo progresivamente sus barreras aduaneras, atrayendo inversiones directas a la producción, pero no presionarlos para que se abran a ciegas a la circulación de capitales, porque dentro de nada se van a encontrar con los mismos problemas que los países del sureste asiático".(33)

En tot cas, les reformes a llarg termini d'aquest sistema financer no semblen imminents: perquè cal un consens molt més gran i una discreció que encara és absent: les propostes dels diversos països són massa divergents, i s'estan airejant massa en els mitjans de comunicació(34). Joaquim Muns proposa un seguit de mesures preventives i pal·liatives(35):

- Establiment d'un règim de màxima transparència per part de tots els agents implicats en el sistema econòmic internacional, inclòs el FMI.
- Creació d'un fons, gestionat pel FMI, per recolzar els països en bona situació econòmica que fossin amenaçats pels mercats. Es tractaria d'institucionalitzar el que s'està fent puntualment al Brasil.
- Increment de la capacitat de supervisió del sistema, tot coordinant els supervisors nacionals i els internacionals. Aquesta supervisió inclouria la possibilitat de restringir el lliure moviment de capitals.
- Necessitat d'involucrar el sector privat en les mesures de rescat (com a mesura pal·liativa). Així es mentindria la confiança dels mercats, alhora que s'exigiria als inversors una més gran responsabilitat en llurs actuacions.

Luís de Sebastián(36), per la seva banda, proposa l'establiment d'un lideratge mundial amb autoritat efectiva per a les següents funcions:

- Centralitzar informació fiable i actual sobre la naturalesa i el volum dels fluxes de capitals, i sobre els riscos que suporten les diverses inversions internacionals.
- Ajudar immediatament les institucions o els governs en problemes... fent-los pagar aquests ajuts perquè no incorrin en "moral hazard"(37).
- Assegurar la disponibilitat de capitals a llarg termini, necessaris per augmentar la producció i la productivitat de tots els països (inclosos els pobres).

- Establir un sistema de tipus de canvi estable, però prou flexible com per permetre que els països amb ràpid creixement puguin ajustar llurs economies a canvis en els preus relatius a nivell mundial. Amb el temps, caldria reduir els espais monetaris a 4 o 5 (per mitjà de "currency boards" o unions monetàries), per evitar que petites economies suportessin fortes pressions, i per fer més fàcil la coordinació del sistema monetari internacional.

14. El paper del FMI ha estat posat en qüestió sovint. Les crítiques han estat a diversos nivells, i han provingut de diversos plantejaments. Procurem analitzar-les:

- Respecte a la gestió de la crisi, se li ha criticat la inclinació a imposar als països del sud-est asiàtic el sistema de tipus de canvi fixes en relació amb el dòlar(38); i l'exigència que els països en crisi reduïssin el dèficit fiscal, induint així un augment de la recessió(39).

- Respecte al seu paper en la configuració del sistema financer internacional, els menys liberals li han criticat que impulsés indiscriminadament la liberalització del moviment de capitals(40). Per l'altre costat, els més liberals li reprotxen que hagi induït el "moral hazard" (risc induït): el fet que prestés diners a governs de països en crisi perquè retornessin interessos i ajornessin el retorn del principal de llurs deutes externs, ha induït comportaments polítics i bancaris irresponsables que han agreujat les crisis(41).

- Respecte al seu funcionament, J. Bhagwati acusa el Fons d'estar viciat del mateix "crony capitalism" que vol combatre en els països on intervé.

"Si uno se fija simplemente en los máximos responsables de esta política [liberalització dels moviments de capitals], se da cuenta de dónde vienen sus intereses: el secretario del Tesoro norteamericano, Robert Rubin proviene de Wall Street, al igual que los anteriores secretarios, Roger C. Altman y Nicholas Brady bajo la administración Bush. Todos ellos están trabajando ahora en sociedades de inversión. Ernest Stern, el antiguo presidente del Banco Mundial, es el director de J.P.Morgan, de igual manera que el presidente actual, James Wolfensohn, trabajaba antes en un banco de inversión"(42).

3. ALGUNES REFLEXIONS

15. Del conjunt de fets, causes, mecanismes i mesures proposades respecte a la crisi asiàtica, sorgeixen alguns interrogants o reflexions que exposem ara.

En primer lloc, volem recordar que la crisi va començar per males gestions macroeconòmiques (tipus de canvi inadequats i inversions irresponsables en contextos de creixement elevat); però es va amplificar perquè l'estructura bancària, empresarial i política no estava preparada per a superar aquest shock. Les polítiques a implementar en els països en crisi han de salvar la situació a curt termini, però aquest salvament s'ha de coordinar amb reformes estructurals que evitin la repetició de les crisis. En aquest sentit, l'OCDE insisteix que les polítiques governamentals han de suavitzar els ajustaments derivats de la crisi; però no evitar aquests ajustaments: perquè tota crisi té un potencial reestructurador que cal aprofitar(43).

16. En ordre a aprofitar el "potencial reestructurador", hi ha un cert consens en fer que cada agent econòmic carregui amb les conseqüències de les accions que ha emprès. És a dir:

- Si els inversors han estat imprudents, han de sofrir les pèrdues que es deriven de llur imprudència per a no repetir en el futur aquesta imprudència(44). Nosaltres ens preguntem, però: les conductes humanes, ¿es poden reestructurar definitivament? O s'haurà de repetir allò d'ensopegar dos cops en la mateixa pedra?

- Si els responsables econòmics, financers i polítics del sud-est asiàtic han estat també responsables directes de la crisi, han de carregar les conseqüències de llurs decisions(45). Nosaltres ens preguntem, aleshores: ¿fins a quin punt són culpables els ciutadans d'aquests països de les accions de llurs responsables? I,

independentment de llur culpabilitat o no, ¿fins a quin grau de pobresa és tolerable de deixar caure un país "perquè aprengui la lliçó"?

- Si el FMI ha estat també responsable de la crisi, amb la seva política de liberalització de fluxes de capital (que han causat inestabilitat, i a més han permès sortides de capitals cap a l'estranger), ara no pot escudar-se en la corrupció dels països receptors dels seus crèdits(46). O si ha induït el "moral hazard", tot agreujant la crisi, també ha d'assumir responsabilitats i canviar la seva política creditícia. L'interrogant que sorgeix a aquest nivell és: en el moment de la crisi en què ens trobem, ¿no s'ha de reforçar justament la capacitat creditícia del FMI per evitar el "credit crunch"? I, encara més de fons, ¿quines alternatives tenia el Fons a l'hora de la renegociació dels deutes externs que va provocar el "moral hazard"? En tot cas, no sembla que ara hi hagi prou acord per a plantejar profundes reestructuracions del sistema de supervisió de les finances internacionals...

Ens trobem, doncs, que el principi benèfic de posar cadascú davant de les seves responsabilitats no assegura in aeternum que les crisis se superaran; i a més pot tenir conseqüències inacceptables sobre gran quantitat de ciutadans. Cal, doncs, un discerniment fi (que no obliidi la tensió entre justícia i solidaritat) de les mesures que apliquin aquest principi.

17. En tercer lloc, constatem que la crisi asiàtica ha reanimat les postures "socialdemòcrates", que darrerament estaven decaïgues. La veritat d'aquestes posicions consisteix en la constatació que el mercat només funciona correctament si és supervisat: si compleix unes normes imposades per alguna autoritat estatal o supraestatal. Expressions com "massa mercat mata el mercat" (Estefanía) o "L'economia és política" (Jospin)(47) tornen a ser escoltades pels antics partidaris de la desregulació indiscriminada.

Cal gestionar la globalització, i les institucions públiques van retardades respecte a les iniciatives dels agents econòmics privats. Però aquesta gestió ha d'anar pel doble camí d'estimular l'eficiència i protegir la justícia. Estimular l'eficiència significa lluitar contra les falles del mercat i posar cadascú davant de les seves responsabilitats; protegir la justícia vol dir garantir un mínim de benestar per a tots els ciutadans del món, independentment de les responsabilitats sobre els errors en què ells o els seus polítics, financers o empresaris hagin caigut.

18. En quart lloc, reflexionem sobre el "crony capitalism", que hem trobat estès, no sols per les classes dirigents de les "economies emergents", sinó instal·lat al cor del capitalisme: en les relacions entre el poder financer dels EUA i els organismes supervisors de les finances internacionals.

A nivell dels estats del sud-est asiàtic, sembla que l'aliança entre empresaris, banquers i polítics ha reduït el cercle de decisors, tot fent-los menys lúcids i més propensos a caure en la trampa del diner fàcil. La solució passa, en la mesura del possible, pel foment del capitalisme popular, l'entrada d'inversors exteriors a llarg termini, l'augment de la independència dels polítics respecte dels financers i empresaris, i l'increment de la capacitat supervisora d'organismes internacionals.

"Sed quis custodiet ipsos custodes?" Si els mateixos organismes internacionals estan viciats de "crony capitalism", la solució és difícil. El camí a recórrer aquí consisteix a sostreure el FMI i el Banc Mundial de la influència del capitalisme financer dels Estats Units, i posar-lo sota autoritats internacionals menys "interessades". La consolidació de la Unió Europea i d'altres centres de poder econòmic i polític és el que podrà contrapesar la influència dels EUA.

19. En cinquè lloc, la crisi asiàtica ha posat de relleu la precarietat de la Ciència Econòmica... especialment quan les qüestions financeres juguen un paper important en els problemes. Unes quantes dades il·lustratives:

- Els dos Premis Nobel d'Economia de 1997 estaven fent càlcul de riscos en un Fons d'Inversions que ha fet fallida durant la crisi. Potser per això enguany el Nobel ha caigut en un "economista social", Amartya K. Sen, que té menys models matemàtics a enderrocar per l'experiència, i es preocupa dels desfavorits...

- En l'article que li hem citat, el premi Nobel Milton Friedman analitza la crisi asiàtica des del punt de vista canviari, i presenta tres models de tipus de canvi aplicables als països emergents. Després de descriure'ls, només afirma que el model que ha portat a la ruïna aquests països no és bo; i no s'atreveix a aconsellar quin dels altres dos models podria ser millor.

- L'eminent economista de l'MIT Paul Krugman arriba a afirmar, en l'article que també li hem citat, que els crítics del "pla A" estan més en desacord entre ells que amb el FMI(48). I J.Kahn, comentant els problemes del pla A descrits per Krugman, s'inclina pel pla B perquè "... no one seems to have a plan C"(49).

De manera que sembla que les receptes ja a nivell de teòrics de l'Economia es van construir pel mètode d'assaig-error...

Certament, els hàbits culturals dels consumidors (Cf. cita de C.A. Zaldívar a l'apartat 5 sobre les taxes d'estalvi de Japonesos i nordamericans); les reaccions dels països als traumes econòmics i socials (tancament o obertura al comerç internacional); els comportaments dels inversors en borsa (ràpids i amb poc anclatge en dades de l'economia real); la manca de dades fiables (que a l'apartat 13 hem vist que denuncia L. de Sebastián); i els retards interns i externs a l'hora d'implementar polítiques econòmiques, ens situen davant d'un escenari en què poca cosa es pot preveure.

El mètode d'assaig-error, "il·lustrat" amb explicacions "a posteriori", amb l'exercici de la memòria històrica ("no caure en els errors de 1929", "fiar-se de la gestió de la crisi mexicana de 1985"...) i amb la manca d'alternatives (estil J. Kahn), és el que sembla que funciona a l'hora de dissenyar les mesures per enfrontar la crisi.

Ja els manuals d'Economia recorden al principiant que no es pot fiar massa dels models simplificats que li són presentats. Recordem el Dornbush-Fischer:

"Más en general, siempre hay incertidumbre respecto a los efectos económicos de una acción dada de política económica. Los economistas no están de acuerdo sobre el modelo "correcto" de la economía, y no es probable que en poco tiempo haya evidencia disponible para resolver decisivamente los desacuerdos sobre algunas funciones de comportamiento, como la función de consumo. E incluso si supiéramos la forma de las funciones de comportamiento, la evidencia estadística sería insuficiente para conocer con exactitud los valores de los parámetros relevantes"(50).

I tanmateix, no podem negar que l'Economia ha fet progressos des del seu naixement, i que és un bé per a la humanitat de seguir estudiant-la i explicant-la. És un bé al menys per a aquella petita part de la humanitat que són els economistes!

20. I un breu epíleg. En cap dels articles citats, no hi ha ni una referència a la situació de l'Àfrica. Quan parlem d'"economies emergents" i economies riques, aquest continent està completament absent.

NOTES:

1. Per a una cronologia detallada de la crisi, vegeu OECD Economic Outlook, June 1998, 10.
2. ibid 9-11.
3. "Dentro de esta falta de prudencia y de pérdida de la perspectiva real de qué es y cómo funciona la economía situaría la opinión eufórica de que había empezado una nueva era de crecimiento continuado, no inflacionario y prácticamente universal. Esta visión, que hoy parece una broma, puede hallarse en documentos de organismos internacionales serios de hace sólo dos años. En definitiva, la economía había encontrado, parecía, la piedra filosofal del crecimiento perpetuo". MUNS, J. "Crisis económica: causas y consecuencias(I)" La Vanguardia 7-IX-98, 49.
4. "Baste recordar que un billón y medio de dólares se intercambia diariamente en el mercado internacional de divisas, frente a 18 mil millones a comienzos de los setenta. Sólo el 2% corresponde al valor de los bienes

y servicios intercambiados realmente". GOLUB, Ph.S. "Un giro en la historia de la globalización" Le monde diplomatique. Edición española, Enero de 1998, p.5.

5. Cf KRUGMAN,P. "Saving Asia. It's Time to Get Radical". Fortune Investor 7-IX-98, Part 4.

6. "La inclinación instintiva del FMI por los tipos de cambio fijos forma parte del subconsciente de la institución, que nació para financiar déficit temporales en la balanza de pagos para así conjurar peligros de devaluación". SCHWARTZ,P. "Los errores del FMI" La Vanguardia 8-IX-98

7. "Nunca es fácil reconocer si un déficit es transitorio y la tendencia se verá invertida a corto plazo o si, por el contrario, es precursor de otros déficits. La tentación es siempre esperar que las cosas vayan lo mejor posible y evitar cualquier acción que tienda a deprimir la economía doméstica. Una política semejante... permite que los problemas menores que no son transitorios se vayan acumulando y acaben convirtiéndose en problemas importantes". FRIEDMAN,M. "Sistemas de tipos de cambio y el Este de Asia" El País de los Negocios 11-X-98, p.16. L'optimisme a la zona i a tot el món ric devia impulsar les autoritats asiàtiques a considerar justament com a transitoris problemes que de fet no ho eren.

8. "Estalló la crisis de Tailandia, país que tenía la economía más desequilibrada, con un déficit por cuenta corriente del 8% del PIB durante tres años consecutivos". CAMDESSUS,M. "Dimos dinero com dios manda, y ahora cuento con 100.000 millones de dólares." El País 18-X-98,p. 60.

9. Friedman proposa, a l'article citat, dues alternatives més:

- El "currency board": es tracta d'un tipus de canvi veritablement fixe respecte a una divisa forta que fa renunciar les autoritats nacionals a la creació de moneda (exemples del Panamà, Argentina, Hong Kong o la zona Euro);

- Tipus de canvi flotants. USA i Japó usen la flotació "bruta": amb petites intervencions dels Bancs Centrals. Austràlia i Nova Zelanda no van rebre l'impacte de la crisi de divises del sud-est asiàtic perquè tenien tipus flotants.

L'economista nordamericà no acaba d'inclinar-se per cap dels dos sistemes, en el cas d'un país en vies de desenvolupament; però considera el tipus de canvi adoptat pels tigres com "una bomba de rellotgeria en marxa" en un món de fluxes de capital lliures.

L'OCDE, per la seva banda, senyala que va ser un error lligar aquestes monedes al dòlar, donades les actuals condicions del comerç internacional. I de fet el dòlar es va apreciar (sobretot respecte al ien) a partir de mitjans de 1995, tot fent caure la competitivitat d'aquests països.

10. "Revisar la posició" vol dir demanar més garanties als agents econòmics locals, o pujar-los els tipus d'interès.

11. Cf. OECD... p.9

12. KRUGMAN,P. op.cit. Part 1. Christopher Lingle senyala, al respecte: "Foreign investors had been sold a myth that political connections in these economies are everything, more important than commercial risk analysis, and high growth covered many irrationalities. Risk analysis was not seen as necessary because 'the government is behind the project'". "Asia - chronicle of a crisis foretold" Barcelona business September 1998, p.13.

13. En el cas d'Indonèsia, la caiguda de Suharto és una bona notícia, encara que ha estat al menys permesa des de l'exterior perquè no acatava els plans de reforma del FMI!

14. Cf. HERNANDEZ PUERTOLAS, J.M "Una caída que sólo Japón puede frenar" La Vanguardia. Revista, 6-IX-98, p.7.

15. No només no té deute extern, sinó que posseeix el 8,5% de les obligacions de l'Estat federal dels EUA: 320.000 milions de dòlars. És, així, el principal creditor del EUA, i la seva crisi pot tenir conseqüències en els mercats internacionals. Cf. GOLUB, Ph. "Un giro en la historia de la globalización" a Le monde diplomatique. Edición española gener 1998.

16. El 42,4% de les seves exportacions va als països emergents d'Àsia, en contrast amb el 18,2% dels EUA i el 15,2% de la Unió Europea (Cf. OECD..., 3).

17. El 35,2% de les seves importacions ve d'aquests països emergents asiàtics.

18. "La globalización en crisis" El País 29-IX-98

19. "In particular, the criteria for choosing banks to be recapitalized does not appear to be narrow enough to avoid inclusion of banks that either do not need the help or that ought to be closed down". (OECD... p.30).

20. "Crisis económica: causas y consecuencias (y II)" La Vanguardia, 14-IX-98, p.49

21. Wall Street va perdre 450 bilions de pessetes (5,4 vegades el PIB espanyol) entre el 17 de juliol (màxim històric) i el 31 d'agost de 1998. (Cf ESTAPÉ TOUS, M. "La impotencia de los grandes ante una caída previsible" La Vanguardia.Revista 6-IX-98, p.4.
22. Cf. CAMDESSUS, M. op.cit.
23. MUNS, J. ibidem.
24. Cf. CASTELLS, M. "El interminable túnel ruso" El País 1-X-98.
25. Cf OECD... p.17
26. Cf op.cit.
27. Op.cit. Part 2.
28. Els bancs creditors desconfien, apujen els tipus d'interès de crèdits que eren cobrables, i els converteixen en incobrables.
29. Cf. SEBASTIÁN, L. "Sí a los controles temporales" El País 11-X-98.
30. El rerafons d'aquesta normativa és l'intent del grup format pels polítics i financers d'impedir que les empreses fossin controlades per capitals estrangers. Segurament invocaven el patriotisme o l'anti-imperialisme...
31. "Fins a desembre de 1997, es limitava als inversors estrangers la possessió d'un total del 26% de les accions d'una empresa, amb un màxim individual del 10%. A mitjans de 1998 aquests percentatges han pujat al 55% i el 33% respectivament". OECD... 12, nota 2.
32. "Entretanto, India y China, que no es poca gente, más de un tercio de la humanidad, continúan con una tasa de crecimiento bastante alta, entre el 6% y el 8%, quizá algo menos." CAMDESSUS, M. op. cit.
33. BHAGWATI, J. "El FMI debe pagar sus errores en la crisis" El País. Negocios 11-IX-98, 15
34. Cf MUNS, J. "La nueva arquitectura financiera internacional" La Vanguardia 19-X-98.
35. Cf ibid.
36. Cf. "Globalización sin cabeza" El periódico 15-X-98.
37. L'ús del concepte "moral hazard" s'estén al conjunt de conductes irresponsables per part dels agents econòmics, degudes a la seguretat que els governs o els organismes internacionals "ens treuran dels problemes". Cf. cita de Ch. Lingle a la nota 12 del present escrit; cf. cita de P. Schwartz a l'apartat 14 d'aquest escrit.
38. Cf. OCDE op.cit; FRIEDMAN, M. op.cit; SCHWARTZ, P. op.cit
39. Cf. KRUGMAN, P. op.cit.
40. Cf BHAGWATI, J. op.cit.
41. SCHWARTZ, P. op.cit. Friedman planteja el mateix problema dient que el FMI ha protegit les institucions financers de les conseqüències de les inversions poc raonables. Cf op.cit.
42. Op.cit. En un requadre de l'entrevista a M. Camdessus que hem citat, E. Ekaizer recull l'opinió dels financers públics alemanys (Bundesbank i ministeri de Finances), segons la qual Camdessus està venut als nordamericans, que l'estimen i el recolzen. I al final de l'entrevista, el propi Camdessus reconeix la seva amistat i col·laboració amb Alan Greenspan, president de la Reserva Federal del EUA: "Veo en Greenspan a un economista eminente. No se olvide que trabajamos a 400 metros uno del otro, en Washington".
43. "... those made worse off as exports fall and import competition rises may press for compensation or protection which would have the effect of impeding the adjustments which must take place at the global level. It is important that the changes that will be involved be seen as a normal part of the broader dynamic process of change and adjustment that occurs continuously in market economies, and that this process occurs as smoothly as possible." OECD... p.34.
44. "If the size of international financial crises is not to continue to rise in the future, it will be necessary to ensure that participants in international capital markets are not sheltered from the consequences of their own actions". OECD... p.13.
45. "Cualesquiera que sean las segundas intenciones estratégicas, la Administración del presidente William Clinton trata de que Japón y Asia del Este soporten el peso esencial de la carga financiera, económica y social del gran transtorno actual". GOLUB, Ph. op.cit. p.5.
46. "En mi opinión, si el FMI y el Banco Mundial dieron malos consejos, son ellos los que tienen que responsabilizarse del error, y absorber las pérdidas... que el FMI pague realmente sus errores, en vez de acusar del fracaso económico a la corrupción que pueda haber en un país, como ha pasado en Rusia... Todo el que pudo sacó dinero de Rusia y lo invirtió en la Costa Azul o en España, porque las autoridades lo permitieron, presionadas por los consejos del FMI". BHAGWATI, J. op.cit.

47. Cf ESTEFANIA,J. "Demasiado mercado mata el mercado" El País 6-X-98; JOSPIN, L. "Capitalismo y socialdemocracia" La Vanguardia 12-IX-98.
48. Cf op.cit. Part 3.
49. Cf. KAHN,J."Saving Asia: A Desperate Remedy" Fortune Investor 7-IX-98.
50. DORNBUSCH,R. FISCHER,S. Macroeconomía Mac Graw Hill, Madrid 1985, p.370.